

УДК: 331.5:330 (447)

Сандугей В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА РІВНЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

У статті аналізуються підходи до оцінки функціонування ринку праці; запропоновано методологію та здійснено аналіз взаємозв'язку між рівнем глобалізації на ефективністю функціонування українського ринку праці

Ключові слова: ефективність функціонування ринку праці, конкурентоспроможність ринку праці, глобалізація, індекс глобалізації.

Негативні наслідки впливу глобалізації на вітчизняний ринок праці, що проявляються, головним чином, у відпливі кваліфікованої робочої сили за кордон, недостатньому залученні зовнішніх інвестицій передовсім у інноваційні види діяльності, створенні транснаціональними компаніями екологонебезпечних підприємств, що застосовують важку низькокваліфіковану робочу силу, вимагають забезпечення його конкурентоспроможності в порівнянні з ринками праці інших країн. Формування конкурентоспроможного ринку праці в Україні можливе лише за рахунок підвищення рівня загальної конкурентоспроможності національної економіки, що буде забезпечено лише за умови поступового переходу до інноваційної моделі розвитку. Це передбачає підвищення конкурентоспроможності робочої сили, здатної впроваджувати у виробничий процес інноваційно-орієнтовані технології; збереження існуючих та створення нових робочих місць, насамперед у інноваційних видах діяльності; досягнення конкурентного рівня заробітної плати; формування розвиненого конкурентного середовища на ринку праці, у рамках якого відбуватиметься перехід до інноваційної моделі розвитку суспільства на основі ефективного використання висококваліфікованої робочої сили; поглиблення інтегрованості вітчизняного ринку праці у міжнародний.

В умовах зростання відкритості національного ринку праці та посилення впливу глобалізації підвищення ефективності функціонування ринку праці є передумовою його конкурентоспроможності,

Різноманітним аспектам, що стосуються аналізу функціонування ринку праці, присвячені наукові доробки З. Бараник [2], В. Близнюк, Д. Богині [3], О. Волкової, О. Грішнєвої, М.Згуровського [1], Е. Лібанової, Л. Лісогор, Ю. Маршавіна, В. Онікієнка, І. Петрової [5], Г. Пухтаєвич, А. Колота, В. Петюха, У. Садової, М. Семикіної, В. Шульги [7] та ін.

Мета статті полягає у розробці методології дослідження взаємозв'язку ефективності функціонування національного ринку праці та рівня глобалізації.

Проблема ефективності функціонування ринку праці характеризується наявністю у науковій літературі різноманітних підходів до її оцінки, факторів та напрямів підвищення.

Наприклад, при дослідженні ефективності функціонування ринку праці вчені Інституту економіки та прогнозування НАН України пропонують застосувати метод ієрархізації, який дозволяє виділити рівні ієрархії оцінки ефективності ринку праці: з позиції держави, роботодавця, найманого працівника [5, с. 164-165, 168]. Оцінка ефективності функціонування ринку праці з точки зору загальнонаціональних інтересів держави визначається ступенем ефективності створеного конкурентного середовища, що у свою чергу характеризується рівнем безробіття у суспільстві, ефективністю використання трудових послуг, продуктивністю праці, середнім розміром допомоги по безробіттю та сумою заборгованості по заробітній платі, тобто саме тими показниками, що сприяють покращенню добробуту та забезпечать адресність соціальної політики та політики зайнятості. Що стосується роботодавця, то рівень ефективності функціонування ринку праці для нього описується такими показниками як можливість отримання потрібних працівників (навантаження на вільне робоче місце) із високим професійно-кваліфікаційним рівнем (частка працівників, що підвищували кваліфікацію в загальній чисельності), із найменшими витратами (фонд додаткової заробітної плати), які забезпечуватимуть ефективність виробництва (частка відпрацьованого фонду робочого часу). Працівник розглядає ефективність функціонування ринку праці як можливість забезпечення стабільної зайнятості (середня тривалість незайнятості), яка дасть гарантії отримувати гідний дохід (частка населення із середньодушовими сукупними витратами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму) в нормальних умовах праці (кількість працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам) і мати певні соціальні гарантії (витрати на соціальні пільги понад розміри, передбачені законодавством).

З точки зору З. Бараник, складовими концепції ефективного функціонування ринку праці є [2, с. 16]: можливість працевлаштування на ринку праці, отримання гідної роботи; створення адаптованої до умов ринкової економіки системи соціального захисту населення від безробіття; удосконалення політики зайнятості в галузі трудової міграції; забезпечення належної оплати праці, гарантії отримання мінімального доходу; тощо.

В. Шульга запропонувала власну модель оцінки функціонування ринку праці, згідно якої ефективність функціонування ринку праці залежить від факторів, що належать до мікросередовища (економічно активне населення, зайняте населення, безробітне населення, населення, зайняте у неформальному секторі економіки, економічно неактивне населення, працевлаштоване населення) та макросередовища ринку праці (попит на робочу силу, пропозиція робочої сили, рівновага на ринку праці, взаємозв'язок між безробіттям і ВВП, взаємозв'язок між безробіттям та інфляцією [7, с. 96].

“Ефективність ринку праці”, як індикатор в системі факторів (індексів та індикаторів) для вимірювання процесів сталого розвитку розроблений вченими Міжнародної ради з науки (ICSU) під керівництвом М. Згуровського [1]. з метою оцінювання зазначених процесів для регіонів України. Дане дослідження проводилось з урахуванням економічного, екологічного та соціального вимірів. Економічний вимір сталого розвитку регіонів України здійснювався з урахуванням категорії політики “Ринок праці”, що входить до складу одного з двох індексів – “Індексу інноваційно-

кадрового потенціалу”, та включає три індикатори: “Ефективність ринку праці”, “Можливості ринку праці” та “Доходно-витратний баланс”.

Аналіз поглядів на критерії та оцінки ефективності функціонування ринку праці дозволив зробити висновок, що всі вони не враховують значного впливу зовнішньоекономічних факторів впливу на ринок праці, до яких можна віднести сальдо трудової міграції, кількість створених ефективних робочих місць на території країни іноземними компаніями, кількість іммігрантів, працевлаштованих на території країни тощо.

Показник “ефективності ринку праці” по кожній країні щороку враховується Міжнародним економічним форумом для розрахунку Глобального індексу конкурентоспроможності. Основний рейтинг конкурентоспроможності національних економік щорічно репрезентується Світовим економічним форумом (World Economic Forum). Спочатку він укладався за індексом зростання конкурентоспроможності (GCI – the Growth Competitiveness Index), а з 2006 р. – за індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI – the Global Competitiveness Index). З 2006 р. Світовий економічний форум змінив методику укладання індексу конкурентоспроможності, збільшивши кількість урахованих чинників з 35 до 90. Ефективність ринку праці, разом з розвиненістю фінансового ринку, ефективністю ринку товарів і послуг тощо, відноситься до групи підсилювачів ефективності, і включає в себе такі компоненти:

А. Гнучкість:

- співпраця в відносинах робітник-роботодавець;
- гнучкість при встановленні заробітної плати;
- стійкість у працевлаштуванні;
- практика наймання і звільнення;
- витрати, пов’язані зі звільненням;
- вплив оподаткування.

В. Ефективність використання кваліфікованих співробітників

- оплата праці та її продуктивність;
- ставка на професійне управління;
- відтік “мізків”;
- частка жінок у робочій силі (відсоток участі чоловіків).

З метою проведення оцінки ефективності функціонування ринку праці в умовах глобалізації ми висуваємо гіпотезу про те, що ефективність ринку праці залежить від ступеня глобалізації економіки країни. Для доведення запропонованої гіпотези пропонуємо скористатися результатами щорічного дослідження Міжнародного економічного форуму та проаналізувати показник ефективності функціонування ринку праці за останні роки [8]. З 2002 року Швейцарським економічним інститутом та Федеральним швейцарським технологічним інститутом для кожної країни щороку розраховується індекс глобалізації, який є комплексним показником і включає: індекс економічної глобалізації, індекс соціальної глобалізації та політичну глобалізацію.

Зв’язок між ефективністю ринку праці та індексом глобалізації економіки країни можна довести на основі коефіцієнта парної кореляції. Коефіцієнт кореляції (kk) набуває значень у межах ± 1 , завдяки чому відображає не лише щільність (тісноту) зв’язку між показниками соціально-економічних явищ, а й його напрям. Так, додатне значення свідчить про наявність прямого зв’язку, а від’ємне – зворотного. Якщо: $kk =$

1 – зв'язок між явищами функціональний; якщо $0,90 \leq k_k \leq 0,99$ – зв'язок дуже сильний; $0,70 \leq k_k \leq 0,89$ – зв'язок сильний, $0,50 \leq k_k \leq 0,69$ – зв'язок між явищами значний, $0,30 \leq k_k \leq 0,49$ – помірний; $0,10 \leq k_k \leq 0,29$ – слабкий, якщо $k_k = 0$ – зв'язок між явищами відсутній [00].

У разі підтвердження існування зв'язку між ефективністю ринку праці та індексом глобалізації можна визначити місце країни серед інших країн в площині залежності ефективності ринку праці від індексу глобалізації. З цією метою необхідно здійснити вибірку показників ефективності ринку праці та індексу глобалізації країн світу; побудувати матрицю, на якій вісь ОХ позначити як індекс глобалізації (Іг), а вісь ОУ – ефективність ринку праці (ЕФРП).

Графік доцільно поділити на чверті за принципом середнього арифметичного між максимальним та мінімальним показником по всіх країнах світу. Таким чином, кожна країна буде належати до однієї з чотирьох чвертей.

У першій чверті будуть знаходитись ті країни, індекс глобалізації та ефективність ринку праці яких є вищими за середні показники. У межах II чверті розташовуватимуться країни з індексом глобалізації нижчим за середній і з високим показником ефективності ринку праці. У III чверті – країни з низькими індексом глобалізації та рівнем ефективності ринку праці. До IV чверті належатимуть країни високим індексом глобалізації та низьким рівнем ефективності ринку праці.

Проведення аналізу за даною методикою дозволить оцінити щільність та напрям впливу глобалізаційних процесів на ефективність ринку праці, визначити місце країни серед інших країн у площині залежності ефективності ринку праці від індексу глобалізації з метою врахування досвіду інших країн у здійсненні необхідних заходів для максимізації позитивних наслідків впливу глобалізації на ефективність ринку праці.

Показники ринку праці України за 2011 рік, на основі яких розраховується його ефективність, відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Показники ринку праці за 2011 р.,
на основі яких розраховується його ефективність**

Показник	бал	місце у рейтингу серед країн світу
Гнучкість – 50%		
– співпраця у відносинах працівник-роботодавець	3,9	110
– гнучкість при встановленні заробітної плати	5,3	54
– стійкість працевлаштування	31	78
– практика наймання і звільнення	4,7	18
– витрати, пов'язані зі звільненням	13	21
Ефективність використання кваліфікації працівників – 50%		
– оплата праці та продуктивність	4,5	26
– професійне управління	3,5	122
– “відтік мізків”	2,5	115
– частка жінок у робочій силі (відсоток участі чоловіків)	0,88	32

Джерело: [9]

Згідно запропонованої нами методології дослідження впливу глобалізації на ефективність функціонування ринку праці, проведемо відповідний аналіз для українського ринку праці. Для цього відобразимо динаміку показника рівня ефективності ринку праці та індексу глобалізації за останні роки (табл. 2)

Таблиця 2

Динаміка показника ефективності ринку праці та індексу глобалізації України за 2006-2011 рр.

Рік	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ефективність ринку праці	4,28	4,31	4,32	4,36	4,49	4,54
Індекс глобалізації	61,13	61,83	64,12	65,36	65,61	65,72

Джерело: складено на основі [9].

На основі даних таблиці 2. відобразимо на графіку залежність індексу глобалізації та ефективність ринку праці за останні роки (рис. 1).

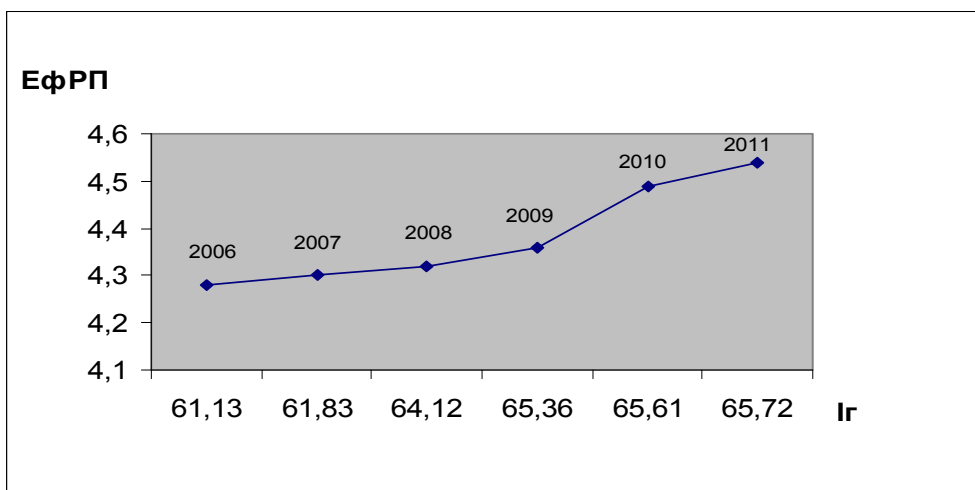

Рис.1. Динаміка залежності ефективності ринку праці України та індексу глобалізації за 2006–2011 рр.

Зв'язок між ефективністю ринку праці та індексом глобалізації економіки можна довести на основі коефіцієнта парної кореляції. Значення коефіцієнта кореляції ефективності ринку праці та індексу глобалізації для України на рівні 0,808364864 засвідчує сильний зв'язок між індексом глобалізації та ефективністю ринку праці, а саме: зростання індексу глобалізації призводить до зростання рівня ефективності ринку праці і навпаки.

З метою визначення місця України серед інших країн в площині залежності ефективності ринку праці та індексу глобалізації, проаналізуємо окремі країни світу за рівнем ефективності ринку праці та індексом глобалізації та визначимо місце України серед інших країн. Для того, щоб оцінити місце кожної країни в площині залежності ефективності ринку праці від індексу глобалізації, побудуємо графік, на якому вісь ОХ позначимо як індекс глобалізації (Іг), а по осі ОУ – ефективність ринку праці (ЕФРП).

Вибірка складається з 24 країн різних рівнів розвитку, в тому числі й тих, куди здійснюється трудова міграція українських громадян: країни “великої вісімки”, деякі нові індустріальні країни та деякі постсоціалістичні.

Вважаємо за доцільне зобразити матрицю “Ефективність ринку праці /Індекс глобалізації економіки країн світу”, в площині якої буде визначено місце кожної країни (рис. 2)

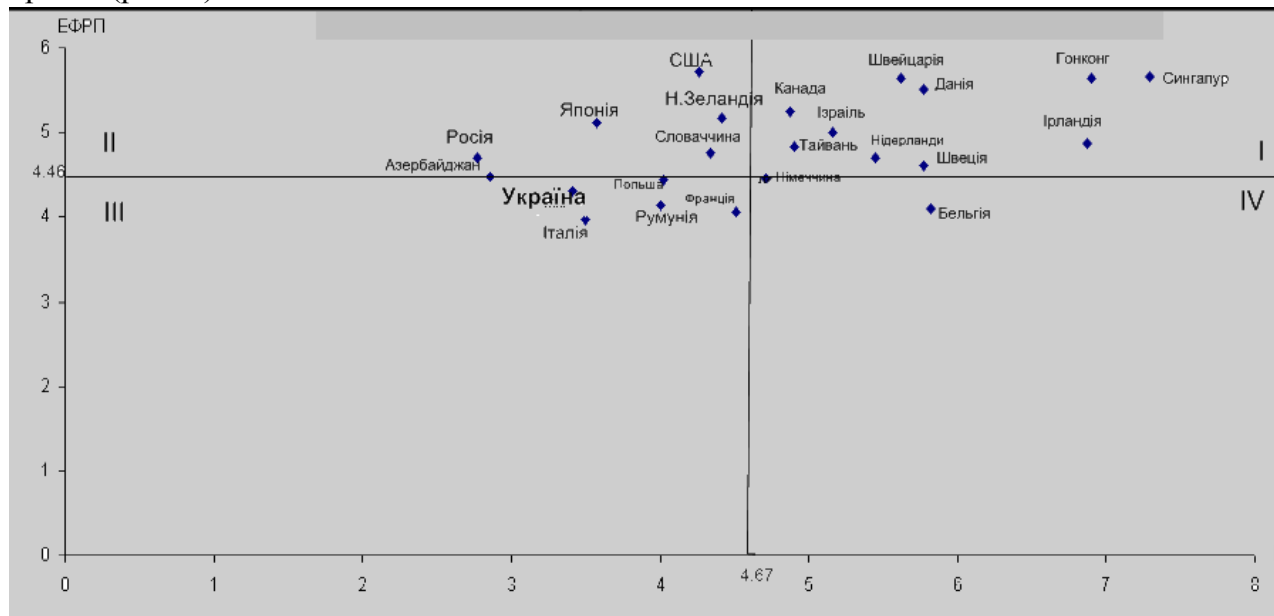

Рис. 2. Матриця “ефективність ринку праці /індекс глобалізації економіки країн світу”

Графік поділений на чверті за принципом середнього арифметичного між максимальним та мінімальним показником по всіх країнах світу: через вісь ОХ (Іг) проходить лінія через точку 4,67 (максимальний Іг має Сінгапур – 7,29, мінімальний – Іран (2,05); через вісь ОУ – в точці 4,46 (максимальний ЕФРП у США – 5,71, мінімальний – Єгипет (3,21).

Таким чином, кожна країна належить до однієї з чотирьох чвертей. У першій чверті знаходяться ті країни, індекс глобалізації та ефективність ринку праці яких є вищими за середні показники. Цікаво, що найбільш глобалізованими виявились ті країни, які є невеликими за розмірами та кількістю населення, для яких відкритість економіки – можливість отримати доступ до товарів, послуг, капіталу, котрі вони самі не можуть виробляти, крім того це дозволяє їм максимально використовувати можливості світового ринку (Гонгконг, Ірландія, Сінгапур та ін.).

У межах II чверті опинились країни з індексом глобалізації нижчим за середній, проте з досить високим показником ефективності ринку праці (Росія, США, Японія тощо). У III чверті – країни з низькими індексом глобалізації та рівнем ефективності ринку праці, в тому числі і Україна. Цікавим є те, що сюди увійшли навіть ті країни, що входять до складу “великої” вісімки (Італія, Франція), незважаючи на те, що за рівнем ефективності ринку праці ці країни демонструють гірші показники, ніж Україна, проте вони входять до десятки країн, які є найбільш привабливими для українських трудових мігрантів. Зрозуміло, що в цій чверті знаходилися б і слаборозвинуті країни (Єгипет (3,22, 3,21); Індія (4,07, 3,14) та ін.). До IV чверті з високим індексом глобалізації та нижчим за середній рівень ефективності ринку праці

серед усіх країн світу відноситься Бельгія та Німеччина.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз показників ефективності ринку праці України та індексу глобалізації економіки України за 2006–2011 рр. (табл. 2), дозволяє констатувати, що на сучасному етапі Україна відноситься до країн з низькою ефективністю ринку праці та низьким рівнем глобалізації. Однак, динаміка індексу глобалізації України свідчить про його зростання помірними темпами разом зі зростанням ефективності ринку праці.

Проведене дослідження дало змогу зробити наступний висновок: попри те, що глобалізація несе для українського ринку праці, головним чином, загрози, ефективність же його функціонування зростає зі зростанням рівня глобалізації економіки. Нами це пояснюється таким чином, що зростання рівня глобалізації призводить до позитивних впливів на соціально-трудова сферу в результаті припливу інвестицій, поширення інформаційно-комунікаційних технологій, створення нових робочих місць іноземними компаніями, створення додаткових ланок інфраструктури, зниження тиску на національний ринок праці через зростання мобільності робочої сили в тому числі і в результаті входження України до міжнародних економічних угруповань та участі у Болонському процесі.

Вважаємо, що підвищення ефективності функціонування вітчизняного ринку праці стане передумовою формування його конкурентоспроможності, що неминуче вплине і на максимізацію позитивних наслідків впливу глобалізації на соціально-трудова сферу.

Використані джерела:

1. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти [Текст] : [у 2 ч.] / [відп. ред. В. Я. Шевчук] ; Міжнар. рада з науки (ICSU), Світ. центр даних “Геоінформатика та сталий розвиток”, Ін-т приклад. систем. аналізу НАН України і МОН України. – К. : НТУУ “КПІ”, 2009. – Ч. 2 : Україна в індикаторах сталого розвитку. Аналіз-2009. – 2009. – 207 с.
2. Бараник З. П. Методичні підходи до оцінки функціонування ринку праці / З. П. Бараник // Ринок праці та зайнятість населення – 2007. – № 1. – С. 13-18.
3. Формування ринку праці в Україні : [монографія] / відп. ред. Д. П. Богиня. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2003. – 296 с.
4. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. / Купалова Г. І. – К. : Знання, 2008. – 639 с.
5. Український ринок праці: особливості розвитку та ефективність функціонування : монографія / І. Л. Петрова [та ін.] ; за ред. І. Л. Петрової ; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К. : [б.в.], 2009. – 368 с
6. Шишков Ю. Глобализация – враг или союзник развивающихся стран? / Ю. Шишков // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2003. – № 4. – С. 3-14.
7. Шульга В. І. Побудова моделі оцінки функціонування ринку праці в Україні / В. І. Шульга // Економіка та держава. – 2007. – № 12. – С. 95-100.
8. KOF Index of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/> – Назва з екрана.
9. The Global Competitiveness Report 2006–2011. World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness/index.html> (18.02.2012). – Назва з екрана.

Сандугей В. В. Методологические аспекты оценки взаимосвязи между эффективностью функционирования рынка труда и уровнем глобализации экономики страны.

В данной статье анализируются подходы к оценке функционирования рынка труда; предложена методология и осуществлен анализ взаимосвязи между уровнем глобализации на эффективности функционирования украинского рынка труда.

Ключевые слова: эффективность функционирования рынка труда, конкурентоспособность на рынке труда, глобализация, индекс глобализации.

Sanduhey V. V. Methodological aspects of relationship between the effective functioning of labor markets and globalized economy.

This article examines the approaches to the assessment of the functioning of the labor market, the methodology proposed and carried out analysis of the relationship between the level of globalization on the efficiency of the Ukrainian labor market.

Keywords: efficiency of the labor market, the competitiveness of the labor market, globalization, the globalization index.

УДК: 338.43.01/02 (477)

Самусь Г. І.

Конопотський інститут Сумського державного університету

АГРАРНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуті аграрні проблеми України на сучасному етапі, зокрема, проблеми розвитку інтеграційних зв'язків в агропромисловій сфері та соціалізації села. Автором визначені пріоритетні шляхи розв'язання проблем аграрного сектора на сучасному етапі ринкових перетворень.

Ключові слова: аграрний сектор, сільське господарство, агропромислова інтеграція, агрохолдинги, соціалізація села, сільський розвиток, сільське населення.

Відомо, що аграрний сектор є важливою ланкою в економіці нашої країни. Довгий час він займав передові позиції у світі з виробництва сільськогосподарських продуктів, забезпечуючи внутрішні потреби та значну частку товарного експорту. Останніми роками Україна закуповує ряд продукції сільськогосподарського виробництва, маючи при цьому необхідні природно-кліматичні передумови для розвитку.

І хоча трансформаційні перетворення аграрного сектору України почалися вже давно, але саме в ньому є найбільше нерозв'язаних проблем. До найактуальніших з них слід віднести, зокрема, проблеми створення та утвердження ефективного ринкового механізму землеволодіння та землекористування, впровадження нових ринкових форм господарювання, розвиток інтеграційних зв'язків між сферами агропромислового комплексу (АПК), наявність застарілої матеріально-технічної бази, безсистемні ринкові трансформації, відсутність належної державної підтримки аграрного сектору, економічна криза, недосконала аграрна політика держави, занепад соціальної інфраструктури села.

У зв'язку з цим Україна нині перебуває в пошуках оптимальних шляхів трансформації аграрного сектору, здатних максимально вирішити сьгоднішні аграрні проблеми.